

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

ИСТОРИЈА О ЦРНОЈ ГОРИ МИТРОПОЛИТА ВАСИЛИЈА ПЕТРОВИЋА

Титоград—Цетиње 1985.

У издању Лексикографског завода Црне Горе, Обода и Побједе појавила се Историја о Црној Гори митрополита Василија Петровића, у редакцији Сретена Перовића. Ангажовање реномираних издавача говори о значају подухвата. Књига је ишчекивана као културни догађај године. Ово ишчекивање је нормално кад се зна мјесто митрополита Василија Петровића у историји наше културе, посебно у историји историографије.

Прва штампана историја Црне Горе из пера трећег по реду цетињског митрополита из куће Петровића, Василија, коађутора нешто старијег рођака митрополита Саве, појавила се у Русији, у Петрограду, 1754. године. Овај агилни човјек, значајни политичар, надарени књижевни радник, највећи дио своје политичке дјелатности везао је за Русију, настављајући политику коју је трасирао његов стриц митрополит Данило. Сава није имао политичког нерва ни енергије да настави политику митрополита Данила, за то је *de facto* црногорска племена предводио Василије 1742—1766. године:

Василије је три пута био у Русији, више него иједан од црногорских владара, чиме је знатно утицао на формирање култа Русије у Црној Гори.

Непосредно последице штампања Василијева Историја је имала сна-

жан одјек код црногорских сусједа Млечана. Млечани су погођени Василијевим писањем да је Приморје саставни дио Црне Горе. Они су морали знати да је јединство Црне Горе, Брда и Приморја много прије Василија истакао митрополит Данило, али су Млечани закључили да их Василијево писање у Историји, пред лицем читаве Европе, нарочито Русије, много више дискредитује него појединачна писма митрополита Данила. Генерални провидур за Далмацију Гримани наредио је да се Василијева Историја преведе, и превод с примједбама је упутио Сенату. То је први превод ове Историје и њена званична критика. Французи су је издали 1837, Матица српска 1845, Руси, по други пут 1860, а у Црној Гори је ово треће њено појављивање. Први пут се у Црној Гори појавио њен превод у оквиру монографије Марка Драговића о митрополиту Василију Петровићу, други пут бригом Научног друштва Црне Горе и Матице српске изашло је фототипско издање 1951, и најзад ово треће, досад најкомплетније издање.

Аутори који су припремили ову књигу су Ратко Ђуровић, Радмило Маројевић и Радослав Ротковић.

Иларин Руварац (Montenegrina 1899) је осјећао потребу да се осврне на Василијеву Историју, кад се за то нађе времена. Руварац је ос-

тао на обећању, а значајан осврт на њу је дао Јован Томић (О Историји Црне Горе митрополита Василија Петровића, 1904). Томић је Василијеву Историју подвргао критици као што су се у тој фази развитка наше историографије подвржавали критици и остали извори. Никола Радојчић је указао на правац истраживања извора значајних за развитак историје историографије, па и Василијеве Историје. Развојна нит српске историографије је одавно дата, а поједине етапе њеног развитка истражене. Необјашњиво је да институција каква је Историјски институт у Титограду одавно није ангажована на овом послу.

Свјесни значаја подухвата аутори се унапријед ограђују да чине само мали корак у овом послу. Скромност није највећа врлина ако су објективне околности такве да се могло више од „малог корака“, а могло се више.

Увод Ратка Ђуровића није примјеран тону историографије. Много је непотребног ламента над судбином Василијевог списка и бојазни за индивидуалност и интегритет Црне Горе. Изванредно је што се темељи индивидуалности и интегритета Црне Горе траже тамо гдје треба, али би требало подесити и начин како да се изнађу. Замјерати резултатима историографије с почетка овога вијека исто је што и замјерати изгледу аутомобила тога времена. Ако је Јован Томић био лоше воље према митрополиту Василију, његов земљак и савременик Станоје Станојевић је истакао да Томић на Василија гледа „кроз наочари млетачких провидура“. Једнострана је констатација да је Василијева Историја међу малобројним књигама које „су толико и тако дуго оспораване“ (стр. 10). Од монографије Марка Драговића о митрополиту Василију (1884) до монографије Глигора Станојевића (1976) много пута су истицане вриједности личности и дјела митрополита Василија. Не једанпут су Милорад Павић и Глигор Станојевић истакли да су Василијеве посланице најљепши примјер барокне епистографије код нас. Једна од тих посланица је и Историја о Цр-

ној Гори, коју конкретно ови аутори нијесу разматрали, јер је за њену критику потребан темељити приступ од оног који чини Милорад Павић у Прегледу српске књижевности барокног доба.

Паралелни превод с текстом Историје Радмила Маројевића велико је олакшање за даље њено проучавање, тим прије што је превод Марка Драговића од прије сто година непотпун и доста слободан, мада је Драговић језик и дух Василијеве Историје познавао добро. Заслугом Маројевића коначно је јасно да се један дио Предговора уз Историју не може превести, или му се бар не може дати логично и јасно тумачење. Тај дио предговора издавачи су, махом, заобилазили. Даљем истраживачком раду ће корисно послужити напомене преводиоца.

Посебну вриједност ове књиге требало би да чине коментари Радослава Ротковића. Они имају одређену научну специфичну тежину. Вриједан допринос је преглед извора које је Василије користио за писање своје Историје. То је за досадашње истраживаче био камен спотицања или предмет заобилажења јер Василије Историју није писао директно на основу неког извора већ је користио своје раније меморијале, забиљешке и сјећање. Ротковић је презентовао идејне и друге разлоге Василијевог негативног става према Орбину и Бранковићу. Ротковић је још једном потенцирао доста актуално питање односа Црногораца и Срба заузимајући становиште да су Славјано-Срби које помиње Василије и његови савременици доста често, група Јужних Словена а не Срби како мисле други аутори. Одговор на ово питање, можда, и може дати XVIII вијек, много сигурније него раније и касније вријеме. Избјегавајући везу између етних Црногораца и Србин сиромаша се мисао о овом првом у анализи појава у којима се ови етници посматрају као блиски или слични. Таквим заобилажењем чини се да се не доприноси афирмацији националног идентитета Црногораца. Чини се да је то разлог што аутори нијесу ни покушали да одреде епоху и идеј-

не разлоге настанка Василијевој Историје. На другој страни код нас је то одавно урађено. Требало је констатовати шта је у Василијевој Историји средњовјековно, а шта ново, шта је барокно, а шта рационалистичко и како су ове епохе примјерене нашим условима. Исто тако је преглед утицаја Василијевој Историје на касније историописце у Црној Гори и констатација до кад се писало по Василију а откад о Василију. Подстицајан примјер како се издају овакви списи ауторима је морало бити издавање Вукових историографских списа САНУ.

Преглед рукописа и издања изложен је на свега 5 (пет) страна. Бар толико и знатно више се морало посветити једном издању. Није ни поменут предговор Бођанског, приређивача II руског издања, нити Суботићев Поговор уз издање Матице српске. Сви издавачи не до-

носе читав Василијев Предговор Историји. Морало би се знати зашто, или саопштити такав непотпун Предговор и упоредити га с другим предговорима. Василијева Историја је мала по обиму, има са свим додацима 43 стране. Обим књиге је дозвољавао да се презентује први талијански руком писани превод који се чува у Архиву у Венецији и француско издање од 1837. године макар и непотпуно. Чак, нека издања нијесу ни поменута, као оно из 1951. г.

Преглед извора и литературе је такође непотпун.

Колико год ова књига била далеко од домета које је објективно могла достићи, добродошла је и корисна, макар била само мали корак даље, како сами аутори кажу.

Мр Славко Бојанић

Проф. др ВУКАШИН ПЕШИЋ, ПАТРИЈАРХАЛНИ МОРАЛ ЦРНОГОРАЦА
Титоград 1986. године*

О књизи се може говорити на више начина. Размишљајући о начину на који треба представити ову књигу и тиме уједно изразити захвалност аутору књиге проф. др-у Вукашину Пешућу и организатору расправе Историјском институту Црне Горе за повјерење које ми је указано као уводничару — дошла сам до закључка да је прави начин: говор или дискурс о књизи који је критички, али не једнострано критички, који истиче или само позитивне или само негативне вриједности књиге. Мислим да је, за разлику од промоције, расправа о књизи један научни говор чији је циљ да проблемски истакне основне квалитете књиге и говор који је тежи од пуке дескрипције књиге (мада је и она за тај говор нужна претпоставка). Покушаћемо, слиједећи систематику књиге, да ука-

жемо на њена битна полазишта теоријско-предметно-методолошка, а њен садржај и њен домет.

Ако смо ми, имајући у виду ограниченост нашег сазнања, размишљали о начину како адекватно да представимо ову књигу уважавајући њен научни дигнитет, дилеме није било кад је у питању аутор књиге „Патријархални морал Црногораца“. Њега не треба посебно представљати. Нашој и југословенској научној јавности он је представљен запаженим научним опусом. Његове књиге „Убиства у Југославији“ и универзитетски уџбеник „Криминологија“ представљају значајна дјела југословенске криминологије литературе и афирмишу свог аутора као истакнутог југословенског криминолога. Ове књиге и бројни радови, који су извршили осјетан утицај на научну мисао у

* Уводно излагање на Округлом столу у Историјском институту 23. V 1986.